instructie hem toegang tot alle ruimten waar hij noodig kan hebben te komen.

Een typisch punt ligt hier in de verhouding tot den kapitein. Deze vertegenwoordigt de overheid aan boord. Worden den administrateur dus bij de uitoefening van zijn controle hinderpalen in den weg gelegd, dan moet hij zich tot den kapitein, „den sterken arm”, wenden om assistentie. Echter, deze kan ook worden geweigerd, de kapitein kan hem bepaalde handelingen verbieden of hem, ondanks alle instructies, den toegang tot bepaalde ruimten ontzeggen. Een bepaling moet dus worden opgenomen zoowel in de instructie van den administrateur als in die van den kapitein, ertoe strekkende dat den administrateur in dergelijke gevallen een schriftelijke verklaring van den kapitein wordt verstrekt, opdat de verantwoordelijkheid voor de gevolgen van dergelijk ingrijpen worde vastgelegd. Dit zal vooral preventief werken, nl. den kapitein ervan terughouden, door ongepaste uitbreiding van het veld zijner bemoeiingen een goeden gang van zaken in administratief opzicht te belemmeren.

Behandelen we tot slot nog enkele gezichtspunten uit de administratie van den chef de cuisine. Dit dan als voorbeeld voor de verdere functionarissen.

De eerste bepaling zij een algemeene. Nl. deze dat de chef de cuisine verantwoordelijk is voor den goeden gang van zaken in de keuken. Voorts dat hij verantwoordelijk is voor de materialen, blijkens door hem geteekende inventarislijst bij het begin van de reis aanwezig. Verder nog hoe hij moet handelen bij breuk en vermissing. (mededeeling a.d. administrateur, voor kleinere objecten eens per week.)

Verder die bepalingen die aansluiten aan de bepalingen welke voorkomen bij den administrateur. B.v. dat hij dagelijks moet opgeven het aantal maaltijden en andere spijsen en dranken, aan den buffetchef afgeleverd. Dat hij dagelijks moet opgeven het verbruik aan keukeningredienten, benevens de hoeveelheden opnieuw ingeslagen bij oponthoud in de havens.

Daaraan sluiten zich aan de voorschriften welke speciaal bij de functie van keukenchef behooren, b.v. dat hij overleg met den hofmeester moet plegen i.z. het menu en evt. verdere regelingen die buiten het administratieve vallen.

Drs. W. P. DEN TURK.

EFFICIËNTIE

Red.: R. W. STARREVELD

(Bijdrage en mededeelingen zende men aan den Secretaris der Redactie)

Ter inleiding

Hoewel het woord „efficiency” oorspronkelijk de ruime beteekenis van „doelbewust streven naar de grootste marge tussehen nut en kosten” had, wordt het tegenwoordig meer en meer gebruikt in den beperkten zin van gebruikmaking van moderne techniek en methoden.

In aansluiting op dit spraakgebruik wil ik mij in deze rubriek voorloopig beperken tot de bespreking van *moderne* techniek en methoden. Daarbij zou ik echter niet de berichtgeving over de nieuwste snuffjes voorop willen stellen, doch in de eerste plaats het nieuws van de laatste jaren eens aan een critische beschouwing willen onderwerpen. Met name op het gebied van de mechanische administratie zijn er tal van problemen, die een bespreking in de vakpers dringend van noode hebben.

Mechanische Administratie

De ontwikkeling van de mechanische administratie heeft zich voor een niet onbelangrijk deel buiten de invloedssfeer van den

accountant voltrokken. Voor een groot deel heeft die ontwikkeling zich namelijk afgespeeld in de „sales-promotion” afdelingen van de kantoormachinefabrikanten. De omzet moest vergroot worden; dus werden nieuwe toepassingsmogelijkheden voor de machines gezocht en gevonden.

De bestaande administratie-methoden moesten daartoe op tal van punten gewijzigd worden. Uitgaande van de technische mogelijkheden van de machine werden allerlei nieuwe idealen „uitgevonden”. In aansluiting daarop werden suggestieve slagzinnen, verkoopargumenten en demonstraties ontworpen. Met deze nieuwe wijsheid gewapend ging de verkoper op pad. Hoewel niet al zijn theorieën critiekloos aanvaard werden, had hij in het algemeen groot succes. Vooral de niet administratief geschoolde zakenman liet zich door de aantrekkelijke theorieën en de op effect berekende demonstraties imponeren. Zoo duister en gecompliceerd als de administratie hem vroeger toegeschenen had, zoo duidelijk en eenvoudig bleek zij in het door den verkoper ontstoken licht te zijn. De bestaande boekhouding bleek „hopeloos ouderwetsch” en de boekhouder of accountant „conservatief”. Kortom de kantoormachineverkoper kwam, zag en overwon Wanneer de mechanisatie later echter tegenviel ging de zaak in de doofpot.

Niemand loopt nu eenmaal graag met z'n teleurstellingen te koop. Het aantal gevallen, waarin de mechanisatie niet aan de verwachtingen voldeed is dan ook belangrijk grooter dan de buitenstaander zou vermoeden. De oorzaak van dit tegenvallen ligt m.i. niet in de machines maar in de wijze waarop zij toegepast worden.

Het ligt niet in mijn bedoeling een volledige opsomming van de gemaakte fouten te geven. Wel zou ik enkele min of meer principieele punten aan een bespreking willen onderwerpen. Vooropgesteld zij echter, dat ik hier in de eerste plaats mijn persoonlijke inzichten en ervaringen weergeef. *Wanneer andere collega's afwijkende inzichten of ervaringen hebben zal een gedachtenwisseling mij zeer welkom zijn.*

Dagelijksche Methode¹⁾

„On revient toujours à son premier amour”.

Terwijl wij vroeger langen tijd in de overtuiging geleefd hebben, dat invoering van de maandelijksche methode, ter vervanging van de dagelijksche, een stap vooruit beteekende, wil men ons tegenwoordig doen gelooven, dat thans weer de dagelijksche methode aan de spits gaat. Een van de dingen, die den a.s. kooper van een boekhoudmachine worden voorgehouden is nl. dat in een modern bedrijf het grootboek dagelijks „bij” moet zijn, zoodat alle gegevens over den gang van zaken direct kunnen worden afgelezen. Dikwijls gaat men zelfs zoo ver, dat men het doet voorkomen, alsof een dagelijksche Balans en Verlies- en Winstrekening wenschelijk en mogelijk zouden zijn. De absurditeit van dergelijke beweringen behoeft ik voor de lezers van dit blad nauwelijks aan te toonen. Het is overbekend, dat de kosten- en opbrengsteijfers, zooals die op de grootboekrekeningen voorkomen, vrijwel nooit zonder meer een zuivere verlies- en winstrekening vormen. Doch ook afgezien daarvan, heeft het dagelijks bijhouden van het grootboek voor de bedrijfsleiding weinig of geen waarde. Dit houdt geenszins in, dat het niet nuttig of noodig kan zijn, dat de bedrijfsleiding *bepaalde* cijfers dagelijks onder oogen krijgt. Daarvoor behoeft men echter nog niet de dagelijksche methode in te voeren.

Terwijl dus enerzijds de *wenschelijkheid* van de dagelijksche methode in het algemeen dubieus is, zijn er anderzijds aan deze methode verschillende doorslag gevende *bezuwaren* verbonden.

¹⁾ Hoewel de benaming „dagelijksche methode” tegenwoordig niet meer alleen betrekking heeft op de verwerking in het Grootboek, doch ook gebruikt wordt in verband met dagelijks saldeeren, dagelijksche controle op de verrichte boekingen e.d. wil ik mij op het oogenblik bepalen tot datgene, wat oorspronkelijk met deze woorden werd aangeduid.

Alvorens hier nader op in te gaan wil ik voor de lezers, die in hun praktijk nog niet met deze methode in aanraking kwamen, eerst hierover enkele bijzonderheden geven.

De methode komt het meest voor bij gebruikmaking van boekhoudmachines van het type der schrijvende telmachine. De technische mogelijkheden van deze machine culmineeren in:

- het saldeeren der rekeningen onmiddellijk na iedere boeking.
- het optellen of verzamelen van de geboekte posten.
- het optellen of verzamelen van de oude en/of nieuwe saldi.

De resultaten van b en c kunnen dienstbaar worden gemaakt aan de controle. Dit is vooral van belang bij boeking op de specificatie-rekeningen, zooals Debiteuren, Crediteuren of Voorraad. Het totaal van de op die rekening-groepen geboekte posten wordt door de machine verzameld en daarna door den controleur vergeleken met een controle-totaal. Daar het er uiteindelijk om gaat om bij het opstellen van een saldijst de overeenstemming tussehen specificatierekeningen en grootboek te constateeren, ligt het voor de hand, dat men dit controle-totaal zoo dicht mogelijk in de buurt van het grootboek zoekt, en daar men de controle dagelijks wil verrichten, is het begrijpelijk, dat men tracht te komen tot dagelijksche journaliseering, ja zelfs dagelijksche boeking in het grootboek.

Fig. 1

In het laatste geval kan men dagelijks nagaan of de in het grootboek geboekte posten overeenstemmen met de totalen van de boekingen op de specificatie-rekeningen.

Bedenkt men daarbij verder nog, dat het machinaal bijhouden van het grootboek, met het oog op het rendabel maken van de machine zeer aantrekkelijk is, terwijl het ook een zekere

voldaanheid geeft, wanneer men kan zeggen, dat de *geheele* administratie gemechaniseerd is, dan is het duidelijk, dat de stap naar de dagelijksche methode gemakkelijk gedaan wordt.

De methoden, die men het meest aantreft, kan men tot de volgende grondvormen terugbrengen:

- Boekingen op specificatie-rekeningen worden totaals-gewijze gecontroleerd tegenover de dag-journalen. Totalen van de dag-journalen worden daarna overgenomen in het grootboek. Wanneer alle boekingen verricht zijn, moet het totaal van de geboekte debetposten gelijk zijn aan het totaal van de geboekte creditposten (zie fig. 1).
- Het proofsheet, waarop een doorslag van alle boekingen komt, wordt als journaal beschouwd. Vanaf dit journaal worden de grootboekrekeningen bijgewerkt. Controle verder als bij a. (zie fig. 2).

Fig. 2

Op beide grondvormen bestaan tal van variaties, die we hier buiten beschouwing laten.

Bezwaren van de dagelijksche boeking in het grootboek.

Mijn bezwaren tegen de dagelijksche methode kan ik hier in het kort als volgt samenvatten:

- de administratie wordt onoverzichtelijk;
- de controle wordt bemoeilijkt;
- de hoeveelheid boekingsarbeid wordt vergroot.

a. Deze onoverzichtelijkheid ontstaat in de eerste plaats doordat het aantal posten in het grootboek ongeveer vertwintigvoudigd wordt. Bovendien worden de gelijksoortige posten van eenzelfde rekening niet meer samengevat tot maandtotalen, doch staat alles door elkaar heen. Het eenige, dat van de rekening zonder meer direct kan worden afgelezen is het saldo. Zelfs de omzetteijfers van debet- en creditkolommen zijn niet bekend.

(N.B. Dit zou natuurlijk gemakkelijk te verhelpen zijn.

Ik geef echter opzettelijk een beeld van den toestand zooals men dien in de praktijk aantreft).

Door het ontbreken van hulpmiddelen mist men verder waardevol statistisch-materiaal, terwijl bovendien het organisch verband der boekingen vrijwel geheel verbroken is.

Daarbij komt nog, dat men bij invoering van deze methode het aantal grootboekrekeningen in den regel sterk uitbreidt, waardoor weliswaar een groot detailleering wordt verkregen, doch waardoor het er niet gemakkelijker op wordt het geheel te overzien.

b. Dat de controle bemoeilijkt wordt is zonder meer duidelijk. De hulpmiddelen zijn versnipperd tot dag-journalen, terwijl de totalen van deze dagjournalen weer versnipperd zijn door het geheele grootboek. Een organische opbouw der cijfers is niet aanwezig. De accountant zal daarom de cijfers voor een zeer groot deel zelfstandig moeten verzamelen. Dat de kosten van de controle daardoor zullen stijgen wordt bij de invoering van het systeem maar al te vaak over het hoofd gezien.

c. Een grootere tegenstelling dan tusschen de vermeende efficiency van de dagelijkse methode, en de resultaten, die bij een tijdstudie aan het licht komen, is nauwelijks denkbaar.

Zelfs bij gebruikmaking van de snelste machines vraagt het dagelijks boeken op de grootboekrekeningen met alles, wat daaraan vast zit meer tijd dan de maandelijksche methode zonder gebruikmaking van machines. De opeenhooping van werk aan het eind van de maand, waarop door de propagandisten voor de dagelijkse methode gewezen wordt, kan ook bij de maandelijksche methode door een goede werkregeling grootendeels voorkomen worden.

Op grond van bovenstaande overwegingen, meen ik ernstig tegen mechanisatie met invoering van dagelijkse boeking in het grootboek te moeten waarschuwen. Ik doe dit met te meer vrijmoedigheid, daar mechanisatie niet met de dagelijkse methode staat of valt. Met genoegen las ik, dat ook collega L. Polak (op het accountantscongres te Londen) reeds een waarschuwende stem deed hooren.

Hier dient door de accountants inderdaad een krachtig „halt” te worden geboden.

„Maar wat dan?” zullen sommigen vragen.

Het antwoord op deze vraag een volgende keer.

S.

De „Internationale Büro Ausstellung” te Berlijn 1934

Van 7—16 September werd te Berlijn de achtste „Internationale Büro Ausstellung” (IBA) gehouden. Hoewel het internationaal karakter van deze tentoonstelling eenigszins onder den huidige politieke en staatkundige toestand geleden had, bood zij toch zeer veel, dat voor den accountant en organisator van belang is.

In verband met den kolossalen omvang van deze IBA (de expositie-ruimte bedroeg ca. 30.000 M²) is het niet wel mogelijk een volledige beschrijving van het tentoongestelde te geven en zal ik mij moeten beperken tot de hoofdzaken.

Allereerst wil ik trachten de ontwikkelingstendenzen, die op deze tentoonstelling merkbaar waren in het kort te typeeren.

1. De meeste fabrikanten streven naar de constructie van kleinere en goedkoopere machines enerzijds en naar meer automatische en snellere machines anderzijds.

2. De verschillen tusschen schrijvende telmachines en schrijfmachines met telapparaten worden steeds kleiner. De belangrijkste verschillen waren tot nog toe:

a. Schrijfmachines met telapparaten kunnen met een grooter

aantal telwerken uitgerust worden dan de schrijvende telmachines.

b. Bij schrijvende telmachines worden de totalen met een enkel toetsdruk op papier gebracht, terwijl ze bij de schrijfmachines met telapparaten door den bewerker uit de telblokken moeten worden afgelezen en overgetikt.

c. Verkorte omschrijving vs. volledige omschrijving.

Deze verschillen werden als volgt verkleind resp. opgeheven.

a. Verschillende schrijvende telmachines kunnen met een grooter aantal telwerken uitgerust worden. (B.v. Continental 16, Burroughs Moon Hopkins 20, Astra 40). Ook de Underwood boekhoudmachine, die min of meer een tussenklasse vormde, kan thans met een grooter aantal telwerken geleverd worden (max. 30 verticale telwerken en 7 crossfooters).

b. Mercedes en Rheinmetall (schrijfmachines met telapparaten) kunnen thans de totalen uit de telwerken automatisch doen afdrukken. Een druk op een knop is voldoende om het aftastapparaat in werking te stellen, waardoor de schrijfmachine de cijfers uit het telwerk overschrijft.

c. Terwijl vroeger Burroughs Moon Hopkins en National (Ellis) de eenige schrijvende telmachines met volledige omschrijving waren, heeft thans ook Astra een machine met volledige omschrijving geconstrueerd.

3. Er komen meer en meer machines, die gelijktijdig schrijven en rekenen (vermenigvuldigen en delen).

Sinds kort kennen wij de Synchro-Madas (Remington of andere schrijfmachine gekoppeld met Madas rekenmachine). Bij deze constructie moest de bewerker echter de resultaten uit de rekenmachine aflezen en overtikken. Rheinmetall is thans een stap verder gegaan door een machine te construeeren, die de resultaten automatisch uit de rekenmachine overneemt. Deze machine bereikt dus vrijwel hetzelfde als de reeds jaren bestaande Burroughs Moon Hopkins, met dit verschil, dat bij de Rheinmetall schrijf- en rekenmachine zoodanig gekoppeld zijn, dat de rekenmachine in het geheel geen aandacht van den bewerker vraagt. Deze typt slechts de beide factoren (b.v. hoeveelheid en prijs). Tijdens het tikken van de omschrijving rekent de machine het product uit, dat daarna door het drukken op een toets automatisch door de machine wordt geschreven.

N.B. Bij Burroughs werkt de rekenmachine gedeeltelijk los van de schrijfmachine en moet men daardoor één van de twee factoren tweemaal aanslaan, nl. eenmaal op het schrijfmachine-toetsenbord en eenmaal op het rekenmachinetoetsenbord).

Een zeer interessante rekenmachine, die weliswaar reeds geruimen tijd bestaat, doch bij ons nog weinig bekendheid geniet is de Cordt.

Deze machine is een combinatie van een rekenmachine (Archimedes) en een schrijvende telmachine (vroeger Whales; thans Astra), die tot een compact geheel zijn verenigd.

Behalve het vermenigvuldig- en deelmechanisme heeft deze machine nog een crossfooter en 1—16 verticale tellers. Deze telwerken kunnen zoowel automatisch (door den wagen), als vanaf het toetsenbord (selectie toetsen) worden ingeschakeld.

Verder kan men een twaalfstal constante factoren (van willekeurige grootte) met een enkelen toetsdruk in de rekenmachine brengen.

Door deze factor-selectie-toetsen te koppelen met de telwerk-selectie-toetsen heeft men een zeer vernuftige machine geconstrueerd voor het gelijktijdig uitrekenen en vervaardigen van gas- en/of electriciteitsnota's en verbruikskohieren en wel in het bijzonder voor die gevallen, waarbij met een groot aantal tarieven gewerkt wordt. Voor ieder tarief is een speciale selectie-toets, die correspondeert op het betr. telwerk en op de betr. tariefsfactor.

K o h i e r								
N o t a								
Meterstand		Omschr.	Tarief	Verbruik	Bedrag	Meter-huur	Totaal p.M.	Totaal Gen.
vorige	laatste							
79.16	79.88	Ga.	16	72	11.52	1.20	12.72	51.79 ¢
8.43	8.76	Li.	42	33	13.86	75	14.61	
42.16	43.68	Kr.	12	1.52	18.24	1.00	19.24	
5.24	5.42	Wa.	24	18	4.32	90	5.22	

Fig. 1

Fig. 2

Zoals uit fig. 1 blijkt, is de indeeling van nota's en kohieren hoogst eenvoudig.

Hoewel alle tarieven in eenzelfde kolom worden geschreven, waardoor een klein nota-formulier mogelijk is, worden ze toch voor controle en statistiek in verschillende telwerken verzameld.

De bewerking verloopt als volgt:

De bewerker brengt vorige en laatste meterstand in de machine; deze berekent daaruit het verbruik en drukt dit af. Bewerker drukt daarna op de tarieftoets, waardoor het juiste telwerk en de juiste tariefsfactor worden ingeschakeld. Door het neerdrukken van de contact-toets berekent de machine het verschuldigde bedrag, dat daarna in de volgende kolom wordt afgedrukt.

Ook bij deze machine worden dus beide factoren en het product automatisch geschreven.

Tenslotte heeft de ingebouwde rekenmachine ook toepassing gevonden bij het *ponskaartensysteem*. Naast de synchronisatie van ponsmachine en rekenmachine bestond sinds plm. twee jaar de zgn. *Multiplying Key Punch* (Hollerith). Deze machine werkt geheel automatisch. Een stapel kaarten, waarin b.v. hoeveelheid en prijs geponsd zijn, gaat aan de eene kant in de machine en komt er aan den anderen kant met een snelheid van plm. 1200 kaarten per uur uitgerekend en geponsd uit. Naast

deze vermenigvuldigende ponsmachine is er thans ook een *vermenigvuldigende tabelleermachine* (b.v. voor renteberekening), en een *tabelleermachine met deelrichting* (b.v. voor berekenen van nieuwen middenprijs bij voorraadadministratie).

Over beide machines in een volgend artikel meer.

4. Bij de rekenmachines verschijnen meer en meer modellen met „Rückübertragung”. (B.v. Brunsviga, Mercedes, Thales, Triumphator). Deze modellen zijn zeer geschikt voor berekeningen van de gedaante $a \times b \times c$, zoals die b.v. in den houthandel veelvuldig voorkomen.

5. Men legt er zich bij de boekhoudmachine op toe den tijd benodigd voor het inbrengen der formulieren tot een minimum te beperken. Zoo construeerde b. v. Continental een apparaat, dat veel gelijk op de nummerschijf van een automatisch telefoontoestel. Op dit apparaat, dat op zij van den wagen bevestigd is, kiest men het nummer van de te beschrijven regel, waarna het formulier automatisch op de juiste hoogte springt. Behalve tijdwinst, die echter bij een geroutineerden bewerker niet zeer groot is, geeft deze constructie ook een grotere netheid. Tot nog toe was het in de praktijk daarmee dikwijls niet te best gesteld. In dit verband moet ook nog gewezen worden op het verschijnen van een nieuwe machine met vlakke schrijfflaats: de Adler. In tegenstelling tot de constructie van de Elliott Fisher heeft de schrijfflaats bij deze machine een *verticalen*

stand, terwijl de formulieren niet stilstaan, doch zich van boven naar beneden langs de machine bewegen. Men meent hierdoor de vermoeidheid te kunnen verminderen.

6. Naast de horizontale zichtbare kaartsystemen en de verticale „onzichtbare” kaartsystemen verschijnen tal van *verticale zichtbare kaartsystemen*. Deze systemen, die in verschillende variaties voorkomen (ASB-Staffelzucht, Ekaha, Definitiv, Kardex, Vertikart, Kolombus, Solokart, Vertex) berusten in den regel op de grondgedachte die weergegeven is in figuur 2. In het algemeen streven deze systemen er naar de voordeelen van de beide eerstgenoemde categorieën te vereenigen.

Ik moge hier volstaan met het noemen der volgende punten:

- a. De zoektijd is korter, daar 10—20 kaarten gelijktijdig zichtbaar zijn.
- b. Ontbrekende of verkeerd teruggezette kaarten vallen dadelijk op.
- c. De signaleering is duidelijker dan bij „onzichtbare” verticale kaartsystemen.
- d. De kosten zijn geringer dan bij horizontale zichtbare kaartsystemen.

7. *Het „Umdruck-Verfahren” (Ormig) gaat een steeds grotere rol spelen.*

Zooals den lezer bekend zal zijn, gaat het hierbij om een systeem van „copieëren”, dat op de volgende grondgedachte berust:

Allereerst vervaardigt men een zgn. „origineel”. Dit verkrijgt men met behulp van een speciaal soort carbon, dat tegen de achterkant van het te beschrijven „origineel” gelegd wordt. Daardoor ontstaat een spiegelbeeld. Met behulp van een speciale machine kan men daarna van dit „origineel” een groot aantal afdrukken maken. Behalve als gewone duplicator heeft deze machine voor de praktijk nog verschillende andere mogelijkheden. Men kan n.l. van een eenmaal gebruikt origineel later opnieuw afdrukken maken, zonder dat het noodig is het „origineel” speciaal te prepareren. Daardoor kan men van rapporten, bestekken, stuklijsten e.d. op ieder gewenscht oogenblik copieën vervaardigen. Aanvankelijk werd de Ormig uitsluitend als *vellendrukker* geconstrueerd. Later ook als *regel-druk-machine*. Deze laatste kan men ook als boekhoudmachine gebruiken. Eerst vervaardigt men n.l. een boekingsblad, waarop alle te boeken posten onder elkaar met een schrijfmachine getikt worden. Achter het boekingsblad ligt een vel speciaal carbon, zoodat later van dit blad afdrukken gemaakt kunnen worden. Het boekingsblad wordt daarna in de afdrutmachine gespannen, die regel voor regel afdruckt op de rekeningkaarten, die door den bewerker in de machine gebracht worden. Het inbrengen van het boekingsblad, het gelijkrichten der rekeningkaarten e.d. geschieden buitengewoon vlug en gemakkelijk. De boeksnelheid bedraagt ca. 600 per uur.

Bij de nieuwste modellen is het mogelijk meerdere regels tegelijk af te drukken (n.l. bij meerdere boekingen op eenzelfde rekening). De snelheid wordt dan natuurlijk naar evenredigheid groter.

Het type-werk kan bij toepassing van dit systeem met (meerdere) eenvoudige schrijfmachines verricht worden, terwijl het uiteindelijk boeken op de rekeningen met een snelwerkende automatische machine verricht wordt. Bovendien maakt dit systeem een *scheiding van plaats en tijd* mogelijk, wat betreft het typen der grondstaten, (b.v. magazijn-verstrekkingsstaten, filiaalopgave e.d.) en boeken in het kaartstelsel.

8. *De fotografische reproductie begint weer opgang te maken.* Men komt thans n.l. aan de markt met kleine gemakkelijk te bedienen apparaten, waarbij het gebruik van een donkere kamer overbodig is. De prijs van deze apparaten is, in vergelijking met die der vroegere omvangrijke machines vrij gering.

9. Op het gebied van achiëfinrichting propageeren veel leveranciers de gedachte van *hangende archiefmappen*. Een

voordeel van dit systeem is, dat het „opkruipen” of „omvallen” wordt voorkomen, waardoor een grootere netheid gehandhaafd kan worden.

10. Tal van firma's hebben zich toegelegd op de constructie van doelmatige kantoormeubelen. Wat betreft de lessenaars streeft men naar een consequente doorvoering van het principe: „*alles binnen een bereik van 75 cm.*” Kaartsystemen, schrijf-, reken- en boekhoudmachines worden daartoe zooveel mogelijk in de lessenaar ingebouwd.

Met deze tien punten meen ik de belangrijkste ontwikkelings-tendenzen te hebben aangegeven. Een volgende keer hoop ik op enkele bijzonderheden nog nader terug te komen.

S.

BOEKBEOORDEELING

S. Kleerekoper, Bedrijfseconomie

Het werk van *Kleerekoper* is voor alles een belangrijke verschijning, omdat wij hierin de eerste uitgebreide publicatie en de eerste publicatie in boekvorm vinden over bedrijfseconomie, waarin — om in de terminologie van den schrijver te blijven — de gevolgde theorie die is van den Amsterdamschen hoogleraar *Th. Limperg Jr.*

Het zou mij niet verwonderen, indien het een novum in de Nederlandsche wetenschappelijke literatuur zou blijken, dat een leerling de theorieën van zijn leeraar publiceert, klaarblijkelijk voordat deze zelve daartoe de tijd gekomen acht. Zeker, verschillende leerlingen van Prof. *Limperg* hebben zich in den loop der jaren genoodzaakt gezien, bij beschouwingen van hun bijzondere problemen een korte uiteenzetting te geven van enkele grondbegrippen van Prof. *Limperg*, omdat zij zich bij hun verdere beschouwingen daarop baseerden. Dit heeft echter wel een geheel ander karakter dan de publicatie van die begrippen om deszelfs wille. Naar ik meen, was *Kleerekoper* weliswaar om soortgelijke redenen genoodzaakt tot het schrijven van dit werk, n.l. ten behoeve van zijn onderwijs aan de Arbeiders Kader School, doch het schijnt mij toe dat tussehen deze school en dit werk slechts een zeer verwijderd verband bestaat.

De prealabele vraag die zich in het onderhavige geval opwerpt is die naar de verhouding tussehen leeraar en leerling in dit werk. Naar ik meen, is *Kleerekoper* er niet in geslaagd, hierover voldoende opheldering te geven en is de toelichting die gegeven is van zoodanigen aard, dat zij tot misverstand aanleiding moet geven. De schrijver geeft in zijn voorbericht toe, dat zijn toelichting op dit punt min of meer vaag is en allicht de zaak voor buitenstaanders nog vrij onduidelijk zal doen schijnen, doch merkt dan op, „dat de meer intiem, d.w.z. de leerlingen van de z.g. Amsterdamsche School, zeer nauwkeurig de verantwoordelijkheid zullen weten vast te stellen”.

Welnu — en hier ligt mijn kernbezwaar tegen dit boek — ik meen mijzelf tot de „meer intiem” te mogen rekenen, doch ik kan er in het geheel niet in slagen, de verantwoordelijkheid vast te leggen. Het is mij herhaaldelijk niet mogelijk om te benaderen, waar de theorie van Prof. *Limperg* in dit werk ophoudt en die van *Kleerekoper* er in begint. *Kleerekoper* is met een ongebreidelde vrijmoedigheid te werk gegaan. Slechts zelden is een begrip blijven staan en er is geen definitie gegeven, welke bij benadering gelijklopend is aan de definities, zooals Prof. *Limperg* die op college pleegt te geven. De bewering, dat de schrijver zich „hier en daar” aan een zelfstandige behandeling van de stof heeft gewaagd (p.6) is een euphemisme! Dit alles is mij onbegrijpelijk en zou getuigen van weinig eerbied voor de weloverwogen wijze, waarop Prof. *Limperg* zijn begrip-pensysteem heeft opgebouwd, indien deze veronderstelling niet onaannemelijk ware.